Qazaqstan Respýblıkasy Zańnama
jáne quqyqtyq aqparat ınstıtýtynyń

JARSHYSY

gylymı-quqyqtyq jýrnal

№4 (62)
2020

Құрылтайшы және баспагер:
«Қазақстан Республикасының
Заңнама және құқықтық
ақпарат институты» ШЖҚ РМК
2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары
www.zqai.kz
сайтында орналастырылған
Заң ғылымдары бойынша диссертациялардың негізгі ғылыми нәтижелерін жариялауға арналған басылымдар тізіліміне енгізілген (ҚР БҒМ БҒСБК 30.05.2013 ж. №894 бұйрығы)

Редакциялық кеңес құрамы
Сәрпеков Р.Қ. *(Нұр-Сұлтан, Қазақстан) – (төраға)*
Абайділдинов Е.М. – *з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Абызов Р.М. – *з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)*
Белых В.С. – *з.ғ.д. (Екатеринбург, Ресей)*
Губин Е.П. – *з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)*
Мельник Р.С. – *з.ғ.д. (Киев, Украина)*
Моисеев А.А. – *з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)*
Муромцев Г.И. – *з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)*
Рахметов С.М. – *з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Малиновский В.А. – *з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Унзила Шапақ – *з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*

Бас редактор
Дүйсенов Е.А. – *з.ғ.к.*

Редакциялық алқа құрамы
Азер Алиев – *PhD (Киль, Германия)*
Айымбетов М.А. – *ҚР еңбек сіңірген мәдениет қайраткері (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Байниязова З.С. – *з.ғ.к. (Саратов, Ресей)*
Қазбаева Ә.Ғ. – *з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Казиев З.Ғ. – *з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Қайырбаева Л.К. – *PhD (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Киязова А.Ж. – *(Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Қоныс В.Т. – *з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Құлжабаева Ж.О. – *з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Нұрғазинов Б.Қ. – *з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Нұрмағамбетов Р.Ғ. – *PhD (Челябинск, Ресей)*
Примашев Н.М. – *з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Рахымбердин К.Х. – *з.ғ.д. (Өскемен, Қазақстан)*
Тегізбекова Ж.Ч. – *з.ғ.к. (Бішкек, Қызғызстан)*

Журнал редакциясы
Джамбуршин К.А.
Колтубаева Г.Б.
Ердешева Д.Т.
Жұмагелдина Б.Ж.
Байленова А.Қ.
тел.: 8 (7172) 26-61-29

Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрлігі Ақпарат комитетінің БАҚ есепке қою туралы куәлігі № 17761-Ж 25.06.2019 ж. (Алғашқы есепке қою кезі №6592-Ж. 07.09.2005 ж.)

Мекен-жайы:
Қазақстан Республикасы, 010000,
Нұр-Сұлтан қ., Д. Қонаев к., 12/1
«Сұлы-жасыл желекжол» БО
тел.: 8(7172) 57-03-42
www.zqai.kz
E-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Редакция бағанасы ... 7

Конституциялық және әкімшілік құқық

Р.Қ. СӘРПЕКОВ Құқықтық кеңістікті цифрландыру ... 12

Л.Т. ЖАНҰЗАҚОВА, Б.Қ. НҰРҒАЗИНОВ, А.А. КАРАЕВ Парламенттің заң шығару функциясы: нысаналы құзыреттілігінің кейбір мәселелері ... 25

С.К. ИДРЫШЕВА Қазақстан Республикасының заңнамалық актілерінде мемлекеттік тілді қолдану саласындағы конституциялық заңдылықтың жай-күйі ... 35

С.К. УКИН, Н. САУЛЕН Қазақстан Республикасында нормативтік құқықтық актілердің күшіне енуіне және қолданысқа енгізілуіне заңдық талдаудың кейбір мәселелері ... 42

Б.А. ҚАЛМЫРЗАЕВ, Қ.Т. БИТЕМИРОВ, Б. НАҚЫПОВ Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігі тұрғысынан діни экстремизмнің өзектілігін зерделеу мәселесі (Қазақстан Республикасының Терроризмге қарсы орталығы қызметі шеңберінде) ... 48

Азаматтық және азаматтық-процестік құқық

Е.В. ГОРЯЧЕВА Заңды тұлғалар туралы заңнаманы қолданудың кейбір мәселелері ... 61

С.А. ӘКІМБЕКОВА, М.Ж. БЕКТҰРҒАНОВ Қазақстан Республикасы Жоғарғы соты жанындағы халықаралық кеңес және оның азаматтық процестегі рөлі ... 66

Б.Ө. АЛТЫНБАСОВ Мемлекеттік университеттердің азаматтық құқықтық мәртебесінің реформасы: теориялық және практикалық мәселелер ... 73

Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс

Д.А. ФИНК, А.В. ПИПТЮК Адвокаттың сотқа дейінгі тергеу сатысында дәлелдеуге қатысуы (Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясының материалдары бойынша) ... 82

К.Х. РАХИМБЕРДИН, Ю.Р. ГЕТА Қазақстандағы пробация: қазіргі кезеңдегі қалыптасу мен дамудың бірегей тәжірибесі ... 91

Н.Ж. АҒЫБАЕВ, Н.Қ. ИМАНҒАЛИЕВ Пенитенциялық жүйеде азаптауларды тергеу кезінде дәлелдемелерді процестік бекітудің кейбір мәселелері ... 96

Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану

Е.М. АБАЙДІЛДИНОВ, А.Е. ӘБДІРАЙЫМОВА Қазақстанның жаңа экономикалық бағытының маңызды құрамдасы ретінде адамның жеткілікті дәрежеде тамақтану құқығын қамтамасыз ету ... 104

Д.Б. АБДИЛЬДИНА, М.Ж. КУЛИКПАЕВА Қазіргі әлемдегі цифрлық кеңістіктегі сөз бостандығының кейбір аспектілері туралы ... 112

Т.В. ГАШНИКОВА Беларусь Республикасының және Еуразиялық экономикалық одаққа мүше басқа да мемлекеттердің заңнамасы бойынша экологиялық нормалау шектері туралы ... 118

Э.С. АБДРАХМАНОВА Халықаралық азаматтық процестік құқықтың заңнама жүйесіндегі орны мен рөлі ... 125

МАЗМҰНЫ

Құқықтық мониторинг

С.И. КЛИМКИН, Ә.Ғ. ҚАЗБАЕВА Қазақстан Республикасының Ұлттық кәсіпкерлер палатасы туралы заңнаманың тиімділігін қоғамдық мониторингті іске асыру аясында талдау ... 132

А.Ө. ҚАЛИЕВА Заңдардың тиімділігін заңнама сапасын арттыру құралы ретінде талдау ... 142

Мемлекеттік тілдегі заңшығармашылық практикасынан

Г.К. АҚЫЛБЕКОВА Қазақ және орыс тілдеріндегі заң мәтіндерінің теңтүпнұсқалығын қамтамасыз ету мәселесі туралы ... 150

Н.А. ХАМЗИНА Заң шығармашылығындағы кейбір оң беталыстар ... 156

Ғылыми өмір хроникасы

«Қазақстан Республикасының конституциясы – қоғам мен мемлекетті әлеуметтік жаңғыртудың іргелі негізі» online-халықаралық ғылыми-практикалық конференция туралы ақпараттық хабарлама, Нұр-Сұлтан қ., 2020 жылғы 26 тамыз ... 160

Қазақстан Республикасы Конституциясының 25 жылдығына арналған «Қазақстан Республикасында Қоғамдық сананы жаңғырту аясында мемлекеттік қызметшілердің кәсіби құқықтық мәдениетін қалыптастыру және нығайту» тақырыбындағы халықаралық ғылыми-практикалық конференция туралы ақпараттық хабарлама, Нұр-Сұлтан қ., 2020 жылғы 1-2 қыркүйек ... 166

Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институтында өткізілген көрмелер туралы ақпараттық хабарлама, Нұр-Сұлтан қ., 2020 жыл ... 170

«Жаршының» архивтік беттері

Ғ.С. САПАРҒАЛИЕВ Қазақстан Республикасындағы жергілікті өзін-өзі басқару туралы кейбір пікірлер (ҚР ЗИ Жаршысы №1-2006 ж. - 5-8 бб.) ... 173

Д.Б. ТЕБАЕВ Академик Ғ.Сапарғалиевтің Қазақстан Республикасындағы жергілікті өзін-өзі басқару туралы ғылыми жарияланымына қайта оралғанда ... 177

Есімнама

Заң ғылымдарының кандидаты, доцент Ж.О. Құлжабаеваның мерейтойына орай ... 180

Библиография

Р.С. Бевзенконың «Введение в российское право недвижимости». Вып. 2: «Принцип единства судьбы прав на земельный участок и на строения на нем» атты кітабына рецензия – М.: М-Логос, 2020. — 99 б. ... 181

Даналық ойлар ... 182

ВЕСТНИК

Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан

№4 (62) 2020

научно-правовой журнал

Учредитель и издатель:
РГП на ПХВ «Институт законодательства и правовой информации Республики Казахстан»
Издается с 2006 года
Все материалы журнала размещаются на сайте **www.zqai.kz**
Включен в перечень изданий для публикации основных научных результатов диссертаций по юридическим наукам
(Приказ ККСОН МОН РК №894 от 30.05.2013 г.)

Состав Редакционного совета
Сарпеков Р.К. *(Нур-Султан, Казахстан) – (председатель)*
Абайдельдинов Е.М. – *д.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)*
Абызов Р.М. – *д.ю.н. (Москва, Россия)*
Белых В.С. – *д.ю.н. (Екатеринбург, Россия)*
Губин Е.П. – *д.ю.н. (Москва, Россия)*
Мельник Р.С. – *д.ю.н. (Киев, Украина)*
Моисеев А.А. – *д.ю.н. (Москва, Россия)*
Муромцев Г.И. – *д.ю.н.(Москва, Россия)*
Рахметов С.М. – *д.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)*
Малиновский В.А. – *д.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)*
Унзила Шапак – *д.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)*

Главный редактор
Дюсенов Е.А. – *к.ю.н.*

Состав Редакционной коллегии
Азер Алиев – *PhD (Киль, Германия)*
Айымбетов М.А. – *заслуженный деятель культуры РК (Нур-Султан, Казахстан)*
Байниязова З.С. – *к.ю.н. (Саратов, Россия)*
Казбаева А.Г. – *к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)*
Казиев З.Г. – *к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)*
Каирбаева Л.К. – *PhD (Нур-Султан, Казахстан)*
Киязова А.Ж. – *(Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Конусова В.Т. – *к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)*
Кулжабаева Ж.О. – *к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)*
Нургазинов Б.К. – *к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)*
Нурмагамбетов Р.Г. – *PhD (Челябинск, Россия)*
Примашев Н.М. – *к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)*
Рахимбердин К.Х. – *д.ю.н. (Усть-Каменогорск, Казахстан)*
Тегизбекова Ж.Ч. – *к.ю.н. (Бишкек, Кыргызстан)*

Редакция журнала
Джамбуршин К.А.
Колтубаева Г.Б.
Ердешева Д.Т.
Жумагелдина Б.Ж.
Байленова А.К.
тел.: 8 (7172) 26-61-29

Свидетельство о постановке на учет СМИ № 17761-Ж от 25.06.2019 г. Комитета информации Министерства информации и коммуникаций Республики Казахстан (Первичная постановка на учет №6592-Ж. 07.09.2005 г.)

Адрес:
Республика Казахстан,010000,
г. Нур-Султан, ул. Д. Конаева, 12/1
БЦ «На Водно-зеленом бульваре»
тел.: 8 (7172) 57-03-42
www.zqai.kz
E-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Колонка редакции ... 8

Конституционное и административное право

Р.К. САРПЕКОВ Цифровизация правового пространства ... 12

Л.Т. ЖАНУЗАКОВА, Б.К. НУРГАЗИНОВ, А.А. КАРАЕВ Законодательная функция парламента: некоторые вопросы предметной компетенции ... 25

С.К. ИДРЫШЕВА Состояние конституционной законности в сфере применения государственного языка в законодательных актах Республики Казахстан ... 35

С.К. УКИН, Н. СӘУЛЕН Некоторые вопросы юридического анализа вступления в силу и введения в действие нормативных правовых актов в Республике Казахстан ... 42

Б.А. ҚАЛМУРЗАЕВ, Қ.Т. БИТЕМИРОВ, Б. НАКИПОВ К вопросу об актуальности изучения религиозного экстремизма в контексте национальной безопасности Республики Казахстан (в рамках Антитеррористического центра Республики Казахстан) ... 48

Гражданское и гражданско-процессуальное право

Е.В. ГОРЯЧЕВА Некоторые проблемы применения законодательства о юридических лицах ... 61

С.А. АКИМБЕКОВА, М.Ж. БЕКТУРГАНОВ Международный совет при Верховном Суде Республики Казахстан и его роль в гражданском процессе ... 66

Б.О. АЛТЫНБАСОВ Реформы гражданско-правового статуса государственных университетов: теоретические и практические вопросы ... 73

Уголовное право и уголовный процес

Д.А. ФИНК, А.В. ПИПТЮК Участие адвоката в доказывании на стадии досудебного расследования (по материалам Республики Казахстан и Российской Федерации) ... 82

К.Х. РАХИМБЕРДИН, Ю.Р. ГЕТА Пробация в Казахстане: уникальный опыт становления и развития на современном этапе ... 91

Н.Ж. АГИБАЕВ, Н.К. ИМАНГАЛИЕВ Некоторые вопросы процессуального закрепления доказательств при расследовании пыток в пенитенциарной системе ... 96

Международное право и сравнительное правоведение

Е.М. АБАЙДЕЛЬДИНОВ, А.Е. АБДИРАЙЫМОВА Обеспечение прав человека на достаточное питание как важнейшая составляющая нового экономического курса Казахстана ... 104

Д.Б. АБДИЛЬДИНА, М.Ж. КУЛИКПАЕВА О некоторых аспектах свободы слова в цифровом пространстве в современном мире ... 112

Т.В. ГАШНИКОВА О пределах экологического нормирования по законодательству Республики Беларусь и других государств-членов Евразийского экономического союза ... 118

Э.С. АБДРАХМАНОВА Место и роль международного гражданского процессуального права в системе законодательства ... 125

Правовой мониторинг

С.И. КЛИМКИН, А.Г. КАЗБАЕВА Анализ эффективности законодательства Республики Казахстан о Национальной палате предпринимателей в свете реализации общественного мониторинга ... 132

А.У. КАЛИЕВА Анализ эффективности законов как инструмент повышения качества законодательства ... 142

Из практики законотворчества на государственном языке

Г.К. АКЫЛБЕКОВА Об обеспечении аутентичности текстов законов на казахском и русском языках ... 150

Н.А. ХАМЗИНА Некоторые положительные тенденции в законотворчестве ... 156

Хроника научной жизни

Информационное сообщение об online-международной научно-практической конференции «Конституция Республики Казахстан – фундаментальная основа социальной модернизации общества и государства», г. Нур-Султан, 26 августа 2020 года ... 162

Информационное сообщение омеждународной научно-практической конференции «Формирование и укрепление в Республике Казахстан профессиональной правовой культуры государственных служащих в свете модернизации общественного сознания», посвященной 25-летию Конституции Республики Казахстан, г. Нур-Султан, 1-2 сентября 2020 года ... 167

Информационное сообщение о выставках, проведенных в Институте законодательства и правовой информации Республики Казахстан, г. Нур-Султан, 2020 год ... 171

Архивные страницы «Вестника»

Г.С. САПАРГАЛИЕВ Некоторые соображения о местном самоуправлении в Республике Казахстан (статья в Вестнике ИЗ РК №1-2006 г. - С. 5-8) ... 173

Д.Б. ТЕБАЕВ Возвращаясь к научной публикации академика Г. Сапаргалиева о местном самоуправлении в Республике Казахстан ... 177

Персоналии

К юбилею кандидата юридических наук, доцента Кулжабаевой Ж.О. ... 180

Библиография

Рецензия на книгу Бевзенко Р.С. Введение в российское право недвижимости. Вып. 2: Принцип единства судьбы прав на земельный участок и на строения на нем. - Москва: М-Логос, 2020. — 99 с. ... 181

Мудрые мысли ... 182

№4 (62)
2020

Bulletin of Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan

JARSHYSY

scientific and legal journal

Founder and publisher:
RSE on the REM «Institute of Legislation and Legal information of the Republic of Kazakhstan»
Published since 2006
All journal materials are placed on the website
www.zqai.kz
Included in the list of publications of basic scientific results of dissertations on legal sciences (Order CCES MES RK №894 from 05.30.2013)

Editorial Council members
Sarpekov R.K. *(Nur-Sultan, Kazakhstan) – (Chairman)*
Abaydeldinov E.M. – *d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Abyzov R.M. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Belih V.S. – *d.j.s. (Ekaterinburg, Russian)*
Gubin E.P. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Melnik R.S. – *d.j.s. (Kiev, Ukraine)*
Moiseev A.A. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Muromcev G.I. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Rahmetov S.M. – *d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Malinovski V.A. – *d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Unzila Shapak – *d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Chief Editor
Dyussenov Ye.A. – *c.j.s.*

Editorial Board members
Azer Aliyev – *PhD (Kiel, Germany)*
Aiymbetov M.A. – *Honored Worker of Culture of Kazakhstan, (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Bainiyazova Z.S. – *c.j.s. (Saratov, Russian)*
Kazbayeva A.G– *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Kaziyev Z.G. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Kairbaeva L.K. – *PhD (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Kiyazova A.Zh. – *(Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Konusova V.T. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Kulzhabayeva Zh.O. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Nurgazinov B.K. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Nurmagambetov R.G. – *PhD (Chelyabinsk, Russian)*
Primashev N.M. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Rakhimberdin K.H. – *d.j.s. (Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan)*
Tegizbekova Zh.Ch. – *c.j.s. (Bishkek, Kyrgyzstan)*

The editorial staff
Dzhamburshin K.A.
Koltubayeva G.B.
Yerdesheva D.T.
Zhumageldina B.Zh.
Bailenova A.K.
tel .: 8 (7172) 26-61-29

The certificate of registration of mass media №17761-G from 25.06.2019 from the Information Committee of the Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan (Number and date of primary registration №6592-Zh.07.09.2005.)
Address:
The Republic of Kazakhstan,
010000, Nur-Sultan, D. Konaev str., 12/1
BC «On the water-green boulevard»
tel .: 8(7172) 57-03-42
www.zqai.kz
e-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Editorial 10

Constitutional and Administrative Law

R.K. SARPEKOV Digitalization of the legal space 12

L.T. ZHANUZAKOVA B.K. NURGAZINOV, A.A. KARAEV Legislative function of the parliament: some of the issues of substantive competence 25

S.K. IDRYSHEVA State of constitutional legality in the sphere of state language application in the legislative acts of the Republic of Kazakhstan 35

S.K. UKIN, N. SAULEN Some questions a legal analysis of the entry into force and enactment of regulatory legal acts in the Republic of Kazakhstan 42

B.A.KALMYRZAEV, K.T. BITEMIROV, B. NAKIPOV On the relevance of studying religious extremism in the context of national security of the Republic of Kazakhstan (within the framework of the Anti-terrorist center of the Republic of Kazakhstan) 48

Civil and Civil Procedure Law

Y.V. GORYACHEVA Some problems in applying the law on legal entities 61

S.A. AKIMBEKOVA, M.ZH. BEKTURGANOV International council of the Supreme court of the Republic of Kazakhstan and its role in civil proceedings 66

B.O. ALTYNBASSOV Reforms of the civil legal status of public universities: theoretical and practical issues 73

Criminal law and Criminal procedure

D.A. FINK, A.V. PEPTYUK Participation of a lawyer in evidence at the pretrial investigation stage (based on the materials of the Republic of Kazakhstan and the Russian Federation) 82

K.KH. RAKHIMBERDIN, J.R. GETA Probation in Kazakhstan: unique experience of formation and development at the present stage 91

N.ZH. AGIBAYEV, N.K. IMANGALIEV Some issues of procedural consolidation of evidence in the investigation of torture in the penitentiary system 96

International law and Comparative law

Y.A. ABAIDELDINOV, A.Y. ABDIRAIYMOVA Ensuring the human right to adequate food as an essential part of Kazakhstan's new economic course 104

D.B. ABDILDINA, M.ZH. KULIKPAEVA Some aspects of freedom of speech within digital space in the modern world 112

T.V. GASHNIKOVA On the framework of environmental normalization under the legislation of the Republic of Belarus and other member states of the Eurasian economic union 118

E.S. ABDRAKHMANOVA The place and role of International civil procedure law in the legal system 125

CONTENT

Legal monitoring

S.I. KLIMKIN, A.G. KAZBAYEVA Analysis of the effectiveness of legislation of the Republic of Kazakhstan on National chamber of entrepreneurs in the light of implementation of public monitoring ... 132

A.U. KALIEVA Analysis of the effectiveness of laws as a tool to improve the quality of legislation ... 142

From the lawmaking practice in the official language

G.K. AKYLBEKOVA On ensuring the authenticity of the law texts in kazakh and russian languages ... 150

N.A. KHAMZINA Some positive trends in law-making ... 156

The Chronicle of Scientific Life

Informational note about online-international scientific and practical conference «The Constitution of the Republic of Kazakhstan is the fundamental basis for the social modernization of society and the state», Nur-Sultan, August 26, 2020 ... 164

Information note on the international scientific and practical conference «Formation and strengthening in the Republic of Kazakhstan of the professional legal culture of civil servants in the light of the modernization of public consciousness», dedicated to the 25th anniversary of the Constitution of the Republic of Kazakhstan, Nur-Sultan, September 1-2, 2020 ... 168

Informational note about exhibitions held at the Institute of legislation and legal information of the Republic of Kazakhstan city of Nursultan, 2020 ... 170

The archive pages of the«Bulletin»

G. SAPARGALIYEV «Some considerations on local self-government in the Republic of Kazakhstan» (article in the Bulletin of the IL RK No. 1-2006 - P. 5-8) ... 173

D.B. TEBAYEV Returning to academician G. Sapargaliyev's scientific publication on self-government in the Republic of Kazakhstan ... 177

Personalities

For the anniversary of the candidate of legal Sciences, associate Professor Zh.O. Kulzhabaeva ... 180

Bibliography

Review of the book Bevzenko R.S. Introduction to Russian real estate law. 2: the principle of unity of the fate of rights to land and buildings on it. - Moscow: M-Logos, 2020. - 99 p. ... 181

Wise thoughts ... 182

УДК 342.537.1

ПАРЛАМЕНТТІҢ ЗАҢ ШЫҒАРУ ФУНКЦИЯСЫ: НЫСАНАЛЫ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІНІҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

Лейла Тельманқызы Жанұзақова
Қазақстан Республикасы Заңнама және құқықтық ақпарат институты, конституциялық, әкімшілік заңнама және мемлекеттік басқару бөлімінің бас ғылыми қызметкері, «Тұран» университетінің құқық ҒЗИ директорының орынбасары, заң ғылымдарының докторы, профессор
Қазақстан Республикасы, Алматы қ. e-mail: zhanleila@mail.ru

Бағдат Қабылқадырұлы Нұрғазинов
Қазақстан Республикасы Заңнама және құқықтық ақпарат институтының конституциялық, әкімшілік заңнама және мемлекеттік басқару бөлімінің басшысы, заң ғылымдарының кандидаты,
Қазақстан Республикасы, Нұр-Сұлтан қ. e-mail: nurgazinov@list.ru

Әлипаша Ағаханұлы Қараев
Қазақстан Республикасы Заңнама және құқықтық ақпарат институты, конституциялық, әкімшілік заңнама және мемлекеттік басқару бөлімінің бас ғылыми қызметкері, заң ғылымдарының кандидаты,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ. e-mail: ali_agahan@mail.ru

Түйін сөздер: *Конституция, Президент, Парламент, Сенат, Мәжіліс, депутаттар, Үкімет, Конституциялық Кеңес, мемлекеттік басқару, Парламентаризм.*

Аннотация. *1995 жылғы Қазақстан Конституциясы ұтымды парламентаризм тұжырымдамасын жариялады, оған сәйкес Парламент заң шығару саласында қатаң белгіленген құзыретке ие. Оның шектері Конституцияның 61-бабының 3-тармағында аталған қызмет салаларының тізбесімен жазылған. Парламент заң шығару өкілеттіктерінің көпшілігін дербес жүзеге асырады, алайда олардың кейбіреулері Президентпен бірлесіп іске асырады (мысалы, Конституцияға өзгерістер мен толықтырулар енгізу).*

Конституциялық нормаға сәйкес Парламент тиісті салалардағы аса маңызды қоғамдық қатынастарды реттейтін негіз қалаушы қағидаттар мен нормаларды белгілейтін заңдар шығаруға құқылы, ал өзге де қатынастар Президент пен Үкіметтің заңға тәуелді актілерімен реттеледі.

Конституцияның 61-бабы 3-тармағының талдауынан, онда жоғары өкілді органға өзінің заң шығару құзыретін кеңейтуге мүмкіндік беретін тікелей немесе сілтеме нормалары жоқ деген қорытынды жасауға болады. Осы бапта белгіленген мәселелердің тізбесі толық болып табылады және кеңейтілген түсіндіруге жатпайды.

Сонымен бірге, мақалада Парламенттің заң шығару функцияларын іске асыру мәселелері «аса маңызды қоғамдық қатынастар» деген тұжырымдаманың екіұштылығы салдарынан қосымша ресми түсіндіруді қажет ететіндігі, онда Парламенттің аса маңызды қоғамдық қатынастарды реттейтін, негізге алынатын қағидаттар мен нормаларды белгілейтін заңдарды шығаруға құқылылығы жөніндегі мәселелер санамаланғанына талдау жасалды. Алайда, заңнамалық практика көрсеткендей, бұл тізбе «аса маңызды қоғамдық қатынастар» саласына жататын заңнамалық реттеудің өзге де салаларын қамтымайды. Парламенттің заңнамалық реттеу саласына жататын қоғамдық қатынастар тізбесінің шеңберін кеңейту немесе мұндай тізбені мүлдем орнатпау керектігіне тұжырым жасалды.

Конституцияның 61-бабы 3-тармағында санамаланған қатынастардан басқа, аса маңызды қоғамдық қатынастарға ұлттық қауіпсіздік пен оның құрамдас бөліктерінің мүдделерін, сыртқы саясатты, халықаралық саланы қозғайтын қатынастарды, ал көпұлтты факторды ескере отырып, ұлттық, конфессиялық және өзге де қатынастарды да жатқызу және заңдар «аса маңызды» қоғамдық қатынастарды реттейтіндіктен экономикалық, саяси, әлеуметтік мәдени және басқа да қатынастарды заңнамалық реттеу қажеттілігін анықтау және дұрыс бағалау қажетігі туралы ұсыныстар берілді.

ЗАКОНОДАТЕЛЬНАЯ ФУНКЦИЯ ПАРЛАМЕНТА: НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПРЕДМЕТНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ

Жанузакова Лейла Тельмановна
Главный научный сотрудник отдела конституционного, административного законодательства и государственного управления Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан, заместитель директора НИИ права университета «Туран», доктор юридических наук, профессор Республика Казахстан, г. Алматы; e-mail: zhanleila@mail.ru

Нургазинов Багдат Кабылкадырович
Руководитель отдела конституционного, административного законодательства и государственного управления Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан, кандидат юридических наук, Республика Казахстан, г. Нур-Султан; e-mail: nurgazinov@list.ru

Караев Алипаша Агаханович
Главный научный сотрудник отдела конституционного, административного законодательства и государственного управления Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан, кандидат юридических наук, Республика Казахстан, г. Алматы e-mail: ali_agahan@mail.ru

Ключевые слова: *Президент, Парламент, Сенат, Мажилис, депутаты, Правительство, Конституционный Совет, государственное управление, парламентаризм.*

Аннотация. *Конституция Казахстана 1995 года провозгласила концепцию рационального парламентаризма, в соответствии с которой Парламент наделен строго определенной компетенцией в области законотворчества. Его пределы очерчены перечнем сфер деятельности, перечисленных пунктом 3 статьи 61 Конституции. Большинство законодательных полномочий Парламент осуществляет самостоятельно, однако отдельные из них реализует совместно с Президентом (например, внесение изменений и дополнений в Конституцию).*

Согласно конституционной норме Парламент вправе издавать законы, устанавливающие основополагающие принципы и нормы, регулирующие важнейшие общественные отношения в соответствующих сферах, а иные отношения регулируются подзаконными актами Президента и Правительства.

Из анализа пункта 3 статьи 61 Конституции можно сделать вывод о том, что он не содержит прямых или отсылочных норм, позволяющих высшему представительному органу расширять свою законодательную компетенцию. Перечень вопросов, установленных в данной статье, является исчерпывающим и не подлежит расширенному толкованию.

В статье проанализированы вопросы реализации законотворческих функций Парламента, которые требуют дополнительного официального толкования, в частности, такой термин как «важнейшие общественные отношения». Как показывает законодательная практика, данный перечень не охватывает иные сферы законодательного регулирования, относящиеся к сфере «особо важных общественных отношений». Авторы приходят к выводу о целесообразности обсуждения вопросов, касающихся расширения перечня общественных отношений, относящихся к сфере законодательного регулирования.

В этой связи внесены рекомендации о необходимости установления и достоверной оценки законодательного регулирования экономических, политических, социально-культурных и других отношений, поскольку законодательство регулирует «важнейшие» общественные отношения, затрагивающие интересы национальной безопасности и её составляющих, внешнюю политику, международную сферу отношений, а, с учетом многонационального фактора, - национальных, конфессиональных и иных отношений.

LEGISLATIVE FUNCTION OF THE PARLIAMENT: SOME OF THE ISSUES OF SUBSTANTIVE COMPETENCE

Zhanuzakova Leila Telmanovna
Chief researcher of the Department of constitutional, administrative legislation and public administration of the Institute legislation and legal information of the Republic of Kazakhstan, Deputy Director of the research Institute of law of the University «Turan», doctor of law, professor the Republic of Kazakhstan, Almaty, Kazakhstan; e-mail:

Nurgazinov Bagdad Kabylkadyrovich
Head of the Department of constitutional, administrative legislation and public administration of the Institute of legislation and legal information of the Republic of Kazakhstan, candidate of law, the Republic of Kazakhstan, Nur-Sultan, e-mail: nurgazinov@list.ru

Karaev Alipasha Agakhanovich
Chief researcher of the Department of constitutional, administrative legislation and public administration of the Institute of legislation and legal information of the Republic of Kazakhstan, candidate of law, the Republic of Kazakhstan, Almaty, e-mail: ali_agahan@mail.ru

Keywords: *President, Parliament, Senate, Majilis, deputies, government, constitutional Council, public administration, Parliamentarism.*

Abstract. *In Kazakhstan, with the adoption of the Constitution of the Republic of Kazakhstan of August 30, 1995, there was a transition to the concept of rational parliamentarism, according to which the Parliament is endowed with strictly defined competence in the field of legislative activity. This practice has found its constitutional design in Section 4 «Parliament», as well as in the Constitutional Law of the Republic of Kazakhstan «On Parliament and the Status of its Deputies» dated October 16, 1995 № 2529.*

In accordance with the legislation, the legislative competence of the Parliament is its authority in strictly defined areas of activity listed in paragraph 3 of Article 61 of the Constitution. According to the Constitution, the implementation of the legislative function is ensured in the framework of the adoption of the law «On amendments and additions to the Constitution, the adoption of constitutional and other laws, or the latest amendments».

In accordance with paragraph 3 of article 61 of the Constitution the Parliament may make laws setting out the basic principles and rules regulating the most important public relations, specified in the paragraph above, and other relations shall be regulated by legislative acts, i.e. acts of the President and the government. Legislative regulation is a major function of the Legislative point of power, process and target potential influence of Parliament on the most important spheres of public relations in order to streamline and normative character.

1995 жылғы 30 тамызда Қазақстан Республикасы Конституциясының қабылдануымен Қазақстанда ұтымды парламентаризм тұжырымдамасына көшу басталды, осыған сәйкес Парламент заңнамалық қызмет саласында белгілі бір қатаң құзыретке ие болды. Бұл практика «Парламент» деп аталатын 4-тарауда, сондай-ақ «Парламент және оның депутаттарының мәртебесі туралы» 1995 жылғы 16 қазандағы № 2529 Қазақстан Республикасының Конституциялық заңында өзінің конституциялық ресімделу көрінісін тапты.

Заңнамаға сәйкес Парламенттің заңнамалық тұжырымдамасы – бұл Конституцияның 61-бабы 3-тармағында[1] санамалап көрсетілген белгілі бір қатаң қызмет саласындағы оның өкілеттігі. Конституцияға сәйкес заңнамалық функцияны іске асыру «Конституцияға өзгерістер мен толықтырулар енгізу, конституциялық және өзге де заңдарды қабылдау не соңғы түзетулерді енгізу шеңберінде қамтамасыз етіледі.

«Құқықтық актілер туралы» 2016 жылғы 6 сәуірдегі № 480-V Қазақстан Республикасы Заңының 1-бабының 7-тармағына сәйкес заңнамалық акт – бұл Қазақстан Республикасының Конституциясына өзгерістер мен толықтырулар енгізетін заң, конституциялық заң, кодекс, шоғырландырылған заң, заң, Қазақстан Республикасы Парламентінің қаулысы, Қазақстан Республикасының Парламенті Сенатының және Мәжілісінің қаулысы екендігін түсінген жөн[2].

Осыған байланысты заңнамалық актілердің көпшілігін Парламент өзінің заңнамалық құзыреті шеңберінде дербес іске асырады, алайда жекелеген заңнамалық өкілеттігін Президентпен бірлесіп іске асырады. Айталық, мысалы, Қазақстан Республикасы Конституциясы 53-бабының 1-тармағына сәйкес Қазақстан Республикасы Президентінің ұсынысымен Парламент бірлескен отырысында Конституцияға өзгерістер мен толықтырулар енгізеді.

Конституцияның 61-бабының 3-тармағына сәйкес Парламент жоғарыда көрсетілген тармақта көзделген аса маңызды қоғамдық қатынастарды реттейтін, негізге алынатын қағидаттар мен нормаларды белгілейтін заңдарды шығаруға құқылы, ал өзге қатынастар заңға тәуелді актілермен, яғни Президенттің және Үкіметтің актілерімен реттеледі.

«Құқықтық актілер туралы» 2016 жылғы

[1] *Қазақстан Республикасының Конституциясы 1995 жылы 30 тамызда республикалық референдумда қабылданды// http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000_*

[2] *«Құқықтық актілер туралы» Қазақстан Республикасының Заңы 2016 жылғы 6 сәуірдегі № 480-V ҚРЗ.// http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1600000480*

6 сәуірдегі № 480-V Қазақстан Республикасы Заңының 1-тармағының 5) тармақшасына сәйкес мұндайларға заңға тәуелді нормативтік құқықтық актілер – заңнамалық акт болып табылмайтын, өзге, заңнамалық актілерді және иерархиясы бойынша жоғары тұрған нормативтік құқықтық актілердің негізінде және (немесе) оларды орындау, одан әрі іске асыру үшін шығарылатын нормативтік құқықтық актілер жатады.

Жүзеге асырылуы Қазақстан Республикасы Конституциясының 61-бабы 3-тармағында санамалап көрсетілген қоғамдық қатынастарды қозғамайтын функциялар заңға тәуелді деңгейде белгіленеді. Бұл заңда бекітілген функцияларды, ішкі ұйымдастыруды және мемлекеттік органдар қызметін, техникалық және технологиялық нормаларды қабылдауды (шығаруды) іске асыру тетігін анықтауға қатысты болуы мүмкін.

Сонымен, заңнамалық реттеу биліктің заңнамалық тармағының аса маңызды функциясы, ретке келтіру және нормативтік сипат беру мақсатында қоғамдық қатынастардың аса маңызды салаларына Парламенттің әлеуетті және нысаналы ықпал ету процесі болып табылады.

Қазақстан Республикасының Конституциясында белгіленген, бірлескен отырыста іске асырылатын, сондай-ақ Парламент Палаталары арасында рет-ретімен әуелі Парламент Мәжілісінде, одан кейін Сенатында қарау арқылы іске асырылатын Парламенттің заңнамалық құзыретін нақтылайтын және бөліп көрсететін мәртебесі Конституцияның 53 – 57-баптарында айқындалған.

Қазақстан Республикасы Конституциясының, сондай-ақ «Парламент және оның депутаттарының мәртебесі туралы» Конституциялық заңның нормаларының мазмұнынан заңнамада Парламентке және оның Палаталарына өзінің заңнамалық құзыретін кеңейтуіне мүмкіндік беретін тікелей немесе сілтемелік нормалардың қамтылмағандығы көрінеді.

Заңдарда заңнамалық қызмет саласына жататын өзге мәселелерді өз қарауына алуға қабілетті биліктің жоғары өкілді органының толық билікке иелігі туралы нормалар жоқ. Мұндай практика бірқатар парламенттік елдерде (Ұлыбритания, Испания, Жапония және басқа) қолданылады, оларда парламенттер, оның ішінде заңнамалық реттеу саласында кең өкілеттікке ие.

Жоғарыда айтылғандардың негізінде Қазақстан Республикасы Конституциясының 61-бабының 3-тармағында белгіленген мәселелердің тізбесі түпкілікті болып табылады және кеңейтілген түсініктеме беруге жатпайды.

Мұндай тәсіл Конституциялық Кеңестің «Парламент пен оның Палаталарының өкілеттіктерін белгілейтін Қазақстан Республикасы Конституциясының 53 – 57-баптарын ресми түсіндіру туралы» 1997 жылғы 17 қазандағы №17/2 Нормативтік қаулысында[3] да қолданылған.

Бұл жағдайда Парламенттің өкілеттіктерін кеңейту, сондай-ақ Республика заңдарын, оның ішінде Конституциялық заңдарды түсіндіру бойынша функцияларды Парламентке беру мүмкіндігі немесе мүмкін еместігі туралы мәселе туындауы мүмкін. Конституциялық Кеңес өзінің шешімінде былай деп белгіледі, «Қазақстан Республикасының Конституциясы Парламент өкілеттіктерінің түпкілікті тізбесін белгілейді және Парламент өкілеттіктерінің көлемін әдеттегі немесе конституциялық заңды қабылдау арқылы өзгертуді қарастырмайды. Парламенттің өкілеттіктерін кеңейту немесе тарылту рәсімдері Қазақстан Республикасы Конституциясының 91-бабының 1-тармағында көзделген тәртіппен Республиканың Негізгі заңына өзгерістер, толықтырулар немесе түзетулер енгізу арқылы ғана мүмкін болады».

Конституциялық Кеңестің «Қазақстан Республикасы Конституциясының 14-бабының 1 және 2-тармақтарын, 24-бабының 2-тармағын, 77-бабының 3-тармағының 5) тармақшасын ресми түсіндіру туралы» 1999 жылғы 10 наурыздағы № 2/2 басқа қаулысында[4] Конституцияның 61-бабының 3-тармағына сәйкес Парламент қалыптасқан мән-жайларды және мақсатқа сай жағдайды негізге ала отырып, жаңа заң нормаларын белгілеу, оның ішінде үнемі өзгеріп тұратын және серпінді қоғамдық қатынастарды құқықтық реттеу кемшіліктерін жою құқығына ие болатындығы түсіндірілген.

Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесінің «54-бабын, 61-баптың 3-тармағының 1) және 3) тармақшаларын, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Конституциясының мемлекеттік басқару органдарының мәселелері жөніндегі бірқатар басқа да нормаларын ресми түсіндіру» туралы 2008 жылғы 15 қа-

---

[3] *«Парламенттің және оның Палаталарының өкілеттігін белгілейтін Қазақстан Республикасы Конституциясының 53-57 баптарын ресми түсіндіру туралы» Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесінің 1997 жылғы 15 қазандағы N 17/2 қаулысы// http://adilet.zan.kz/kaz/docs/S970000017_/info*

[4] *«Қазақстан Республикасы Конституциясы 14-бабының 1 және 2-тармақтарына, 24-бабының 2-тармағына, 77-бабы 3-тармағының 5) тармақшасына ресми түсіндірме беру туралы» Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесі 1999 жылғы 10 наурыз N 2/2 қаулысы//http://adilet.zan.kz/kaz/docs/S990000002_/links*

зандағы № 8 Нормативтік қаулысына[5] сәйкес Конституциялық Кеңес мынадай түсіндірме берді, ең алдымен, Конституция кіріспесінің идеялары, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Конституциясы қызметінің негізге алынатын қағидаттарын заң шығару қызметінің негізге алынатын қағидаттары деп есептеу қажет (қоғамдық келісім және саяси тұрақтылық, экономиканы бүкіл халықтың игілігі жолында дамыту; қазақстандық патриотизм; республикалық референдумда немесе Парламентте дауыс беруді қоса алғанда, мемлекет өміріндегі неғұрлым маңызды мәселелерді мемлекеттік, демократиялық әдістермен шешу).

Парламенттің заң шығару қызметінде сондай-ақ Қазақстанды адам, оның өмірі, құқықтары мен бостандықтары құндылығы болып табылатын демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде бекіту туралы нормалар; президенттік басқару нысанындағы біртұтас мемлекет туралы; халықтық және мемлекеттік егемендік қатынастар туралы; мемлекеттік билігінің бірлігі және оны билік тармақтарына бөлу туралы; қолданыстағы құқық туралы; мемлекеттік органдар жүйесін құру қағидаттары, мемлекеттік органдар түрлері, оларды қалыптастыру тәртібі, мемлекеттік органдардың функциялары, өкілеттіктері, олар шығаратын (қабылдайтын) актілер, өзара қатынастар және қатар бағыну негіздері де Конституцияның негізге алынатын ережелері болып табылады [1].

Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесінің «54-бапты, 61-баптың 1) және 3) тармақшаларын, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Конституциясының мемлекеттік басқару органдарының мәселелері жөніндегі бірқатар басқа да нормаларын ресми түсіндіру туралы» 2008 жылғы 15 қазандағы № 8 Нормативтік қаулысын түсіндіру туралы» 2013 жылғы 16 мамырдағы № 2 қосымша қаулысында Конституциялық Кеңес мынаны нақтылады, Конституцияның 61-бабы 3-тармағының 3) тармақшасында белгіленген «мемлекеттік органдарды ұйымдастыру және олардың қызметінің негіздері» деп құқықтық мәртебесінің (басқару салаларының, миссияларының, негізгі міндеттерінің, функциялары мен өкілеттіктерінің) мазмұнына, мемлекеттік органдарда құру, тарату, қайта ұйымдастыру және қызметін ұйымдастыру тәртібіне деген негізгі көзқарастарды айқындайтын негізге алынатын қағидаттар мен нормаларды түсіну қажет[6].

Заңдарда мемлекеттік органдардың ұйымдастырылуы мен қызметінің негізін құрайтын функциялары мен өкілеттіктері, сондай-ақ Конституцияның 61-бабының 3-тармағында көрсетілген іске асырылуы аса маңызды қоғамдық қатынастарды қозғайтын функциялары белгіленеді. Оның ішінде бұлардың жеке және заңды тұлғалардың құқықтық субъектілігі мәселелеріне, құқықтық шектеу сипатындағы шараларға, сондай-ақ жекелеген қызмет түрлерін жүзеге асырудың құқықтық, бақылау-қадағалау функцияларын және рұқсат беру тәртібін белгілеуді қоса алғанда, мемлекеттік органдардың мемлекеттік емес ұйымдармен және жеке тұлғалармен өзара қатынастарына қатысы бар.

Жүзеге асырылуы Конституцияның 61-бабының 3-тармағында санамаланған қоғамдық қатынастарды қозғамайтын функциялар заңнан туындайтын актілер деңгейінде белгіленеді. Бұл заңда бекітілген функцияларды іске асыру тетігін айқындауға, мемлекеттік органдардың ішкі ұйымдастырылуы мен қызметіне, техникалық және технологиялық нормаларды қабылдауға (шығаруға) қатысты болуы мүмкін.

Сонымен бірге, Парламенттің заң шығару функцияларын іске асыру мәселелері «аса маңызды қоғамдық қатынастар» деген тұжырымдаманың екіұштылығы салдарынан неғұрлым даулы күйінде қалуда және қосымша ресми түсіндіруді қажет етеді.

Біріншіден, заңнамалық реттеу саласы 61-баптың 3-тармағында көрсетілгендей нақты шектелген, онда Парламенттің аса маңызды қоғамдық қатынастарды реттейтін, негізге алынатын қағидаттар мен нормаларды белгілейтін заңдарды шығаруға құқылылығы жөніндегі мәселелер санамаланғанын көріп отырмыз.

Бір жағынан, оңтайлы парламентаризм тұжырымдамасы заңнамалық реттеу саласын кеңейтуге жол бермейді, екінші жағынан, аса маңызды қоғамдық қатынастарды заңға тәуелді сипаттағы актілермен реттеу есебінен оны тарылту шегіне де жол беруге болмайды, мұның өзі атқарушы биліктің қоғамдық қатынастардың аса маңызды салаларының үстінен жарлықтық құқықтың өсуіне және жаппай бақылауды белгілеуіне әкеп соғуы мүмкін.

---

[5] Қазақстан Республикасы Конституциясының 54-бабын, 61-бабы 3-тармағының 1) және 3) тармақшаларын, сондай-ақ мемлекеттік басқаруды ұйымдастыру мәселелері бойынша басқа да бірқатар нормаларын ресми түсіндіру туралы Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесінің 2008 жылғы 15 қазандағы N 8 Нормативтік Қаулысы.//http://adilet.zan.kz/kaz/docs/S080000008_/links

[6] «Қазақстан Республикасы Конституциясының 54-бабын, 61-бабы 3-тармағының 1) және 3) тармақшаларын, сондай-ақ мемлекеттік басқаруды ұйымдастыру мәселелері бойынша басқа да бірқатар нормаларын ресми түсіндіру туралы» Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесінің 2008 жылғы 15 қазандағы № 8 Нормативтік қаулысына түсіндірме беру туралы» Қазақстан Республикасы Конституциялық кеңесінің 2013 жылғы 16 мамырдағы № 2 қосымша қаулысы//https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31398059

Аса маңызды қоғамдық қатынастарды заңнамалық реттеу қазіргі заманғы құқықтық мемлекеттің құрамдас бөлігі және әкімшілік басқару еркіндігінің кепілі болып табылады. Сондықтан Конституцияның 61-бабы 3-тармағы Парламент пен оның Палаталарының құзыретіне жататын мәселелердің аса маңызды тізбесін белгілейді.

Алайда, заңнамалық практика көрсеткендей, бұл тізбе «аса маңызды қоғамдық қатынастар» саласына жататын заңнамалық реттеудің өзге де салаларын қамтымайды. Мысалы, ғылым, ғылыми-техникалық прогресс, мәдениет, кеден, азаматтардың қауіпсіздігі саласы және т.б. қоғамдық қатынастардың аса маңызды салаларына жататыны сөзсіз, алайда Конституцияда бұл салаларға сілтеме жоқ. Оларды қабылдау конституциялық алаңнан тыс жататын болып шығады. Л. Т. Жанұзақованың пікірінше, Парламенттің заңнамалық реттеу саласына жататын қоғамдық қатынастар тізбесінің шеңберін кеңейту немесе мұндай тізбені мүлдем орнатпау керек [2, 92б.].

Мысалы, Парламент өзіне «жеке және заңды тұлғалардың құқық субъектілігіне, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарына, жеке және заңды тұлғалардың міндеттері мен жауапкершілігіне» қатысты заңдарды қабылдауға мүмкіндік беретін Конституцияның нормасына сүйене отырып, осы норманы кеңінен түсіндіріп, Парламенттің заңнамалық құзыретін кеңейтуге құқылы.

Құқық субъектілік әрбір құқық субъектісінің айрықша заңдық қасиеті ретінде, атап айтқанда – заң шығарушы таныған нақты субъективті құқықтарға ие болуға және нақты субъективті міндеттерді атқаруға жалпы қабілет, мәселелердің кең ауқымын қамтиды.

Осыған байланысты Конституцияның 61-бабы 3-тармағының нормасы заң шығару функциясы шеңберінде кеңейтілуі мүмкін заңнамалық реттеудің шартты шекараларын (шектерін) айқындайды деп пайымдаймыз. Сонымен қатар, норма құқықтық жүйенің серпінділігіне байланысты барлық маңызды қоғамдық қатынастарды қамти алмайды, көрсете алмайды және реттей алмайды. Бірақ заңнамалық реттеудің өзге де мәселелерін Конституция нормаларымен жүйелі байланыста қарау Парламентке және оның Палаталарына өзінің заң шығару функциясын кеңейтуге мүмкіндік береді.

Сонымен бірге, заңнамада «аса маңызды қоғамдық қатынастарға» ненің жататынына қатысты түсіндірулердің болмауы Парламент пен оның Палаталарының құзыреті проблемасын өзектендіреді. Бұл санат «Құқықтық актілер туралы» Заңда нақты ресми түсіндіруді және одан әрі заңнамалық айқындауды қажет етеді.

Біздің ойымызша, Конституцияның 61-бабы 3-тармағында санамаланған қатынастардан басқа, аса маңызды қоғамдық қатынастарға ұлттық қауіпсіздік пен оның құрамдас бөліктерінің мүдделерін, сыртқы саясатты, халықаралық саланы қозғайтын қатынастарды, ал көпұлтты факторды ескере отырып, ұлттық, конфессиялық және өзге де қатынастарды да жатқызу қажет.

Проблеманың маңыздылығын ескере отырып, «аса маңызды қоғамдық қатынастар» саласы нақтылануы және заңнамалық деңгейде айқындалуы тиіс. Заңнамалық реттеу саласына Конституцияның 61-бабының 3-тармағында санамаланған, заңнамалық реттеудің нысанасын айқындайтын барлық қатынастар, сондай-ақ осындай реттеуді қажет ететін қатынастар да кіруі тиіс.

Практика көрсеткендей, заңнамалық реттеу нысанасы құқықтық ықпал етудің және қазақстандық қоғамның тіршілік әрекетінің құқықтық негіздерін қалыптастырудың маңызды элементтерінің бірі болып табылады.

Осылайша, Конституцияның 61-бабы 3-тармағында санамаланған жеке және заңды тұлғалардың құқық субъектілігі, меншік режимі мен өзге де мүліктік құқықтар, сот құрылысы мен сот ісін жүргізу мәселелерін реттейтін қоғамдық қатынастар, сөзсіз, аса маңызды қоғамдық қатынастар саласына жатады, әділ және жария талқылауға азаматтық құқық субъектілік жеке адамның аса маңызды құқығын қозғайтындықтан, оны қорғауға тек әділ және бейтарап сот төрелігі шеңберінде ғана кепілдік берілуі мүмкін.

Жоғарыда көрсетілген құқық Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясының 8-бабында да бекітілген, Қазақстан Республикасы Конституциясының 13-бабында кепілдік берілген, онда: «Әркімнің құқық субъектісі ретінде танылуына құқығы бар және өзінің құқықтары мен бостандықтарын, қажетті қорғанысты қоса алғанда, заңға қайшы келмейтін барлық тәсілдермен қорғауға хақылы. Әркімнің өз құқықтары мен бостандықтарының сот арқылы қорғалуына құқығы бар» деп көрсетілген. Қазақстанда заңда белгіленген жағдайларда және тәртіппен болмаса, ешкім де құқық қабілеттілігі және әрекет қабілеттілігімен шектелмейді.

Заңнамалық реттеу нысанасы өз мазмұны бойынша Конституцияның 61-бабы 3-тармағында санамаланған мәселелердің шеңберінен едәуір кең, өйткені аса маңызды қоғамдық қатынастар саласына жататын мәселелердің ауқымды шеңберін қамтиды.

Басқа мәселе Қазақстан Республикасы Конституциясының 61-бабы 3-тармағынан туындайтын және барлық ықтимал қоғамдық қатынастар, оның ішінде өзге де әлеуметтік және техникалық реттеуіштердің (мораль, ұлттық, іскерлік және кәсіби дәстүрлер мен

әдет-ғұрыптар, дін, стандарттар, техникалық регламенттер және т.б.) нысанасы болып табылатын қатынастар құқықтық реттелуге жатады ма.

Мораль мәселелері ар мен намыс сияқты бағалау ұғымдарымен, әділдік пен мейірімділік түсінігімен байланысты түрлі этикалық субъективті ұстанымдармен, сондай-ақ басқа да осыған ұқсас әлеуметтік феномендермен сабақтасады деп пайымдаймыз. Әдет-ғұрып – бұл белгілі бір қоғамдық ортада қалыптасқан және олардың бірнеше рет қайталануы нәтижесінде адамдардың әдетіне енген, олардың табиғи өмірлік қажеттілігіне айналған, ерікті түрде орындалатын мінез-құлық қағидалары [3, 195б.]. Әдет-ғұрыптардың бір түрі ретінде қалыптасқан дәстүр қоғам үшін пайдалы, белгілі бір идеяларды, құндылықтарды, әлеуметтік ұстанымдарды білдіретін, ұрпақтан ұрпаққа берілетін адамдардың, әлеуметтік топтардың мінез-құлқының қалыптасқан тәсілдері болып табылады. Әдет-ғұрыптар мен дәстүрлер олардың қолданылу аясына, өмір салтына, оларды пайдалану субъектісіне (тасымалдаушыға) және басқа да факторларға байланысты ұлттық, кәсіби, іскерлік (іскерлік айналым әдет-ғұрыптары) болуы мүмкін. Діни нормалар діндар адамдардың Құдайға, шіркеуге, бір-біріне қарым-қатынасын, діни ұйымдардың ұйымдастырылуы мен функцияларын реттейді.

Қоғамдық қатынастарды реттейтін құқық пен басқа да әлеуметтік нормалар, олардың өзара байланысына қарамастан, оларды белгілеу және қалыптастыру тәсілдері, қамтамасыз ету әдістері, білдіру және бекіту нысаны, оларды бұзғаны үшін жауапкершілікке алудың сипаты мен тәртібі, іс-әрекет салалары жағынан ерекшеленеді, мораль, әдет-ғұрыптар, дін шекаралары заңдағыдан, құқықтан кеңірек. Құқықтық реттеуге бағынбайтын салалар (мысалы, махаббат, достық) бар. Сондай-ақ олардың бағалау санаттары әртүрлі. Конституцияның 61-бабының 3-тармағында белгіленген қатынастар аясы тек құқықтық ғана емес, сондай-ақ басқа да әлеуметтік нормалармен де, өзінің бағалау санаттарын негізге ала отырып реттелуі мүмкін.

Сондай-ақ құқық нормалары да, өз кезегінде, басқа да әлеуметтік реттеуіштерге қатысты мәселелерді реттей алады. Мысалы, отбасындағы қарым-қатынастар, балаларды тәрбиелеу мәселелерін – әдетте адам өзінің жұбайымен (зайыбымен), балаларымен қарым-қатынасын қалай құру керектігін, оларды қалай тәрбиелеу керектігін және т.б. өзі анықтайды. Бірақ егер отбасында зорлық-зомбылық болса, әйел мен балалардың құқықтарын отбасы басшысы бұзса не ата-аналар баланы асырап-бағу, тәрбиелеу және оған қамқорлық жасау міндетінен шеттесе, онда бұл салаға мемлекет кіріседі, заң нормаларын пайдалана отырып, осындай іс-әрекеттердің жолын кеседі, кінәліні жазалайды және т.б.

Құқықта бекітілген мораль, әдет-ғұрыптар нормалары нормативтік құқықтық сипатқа ие болады, олардың сақталмағаны үшін заңды жауапкершілік туындайды. Мысалы, депутат Парламент Регламентінде бекітілген депутаттық этика қағидаларын бұзғаны үшін тәртіптік жауапкершілікке тартылуы мүмкін.

Техникалық нормаларға келетін болсақ, олар адамдардың табиғат заттарымен, жануарлармен, еңбек құралдарымен, түрлі техникалық құралдармен барынша дұрыс жұмыс істеу қағидаларын білдіреді: құрылыс жұмыстарын орындау қағидаларын, машиналар мен тетіктерді пайдалану жөніндегі нұсқаулықтарды, шикізат, отын, электр энергиясын жұмсау нормаларын білдіреді. Бұл «адам және машина», «адам және еңбек құралы» сияқты қатынастар, осыған байланысты олар таза әлеуметтік емес, былайша айтқанда, «жартылай әлеуметтік» сипатқа ие [3, 197б.].

Қоғам үшін аса маңызды техникалық нормалар құқықтық нысанда болады. Оларды техникалық-құқықтық деп атауға болады. Бұл - негізінен материалдық-өндірістік және басқару саласында қолданылатын нормалар (өртке қарсы қауіпсіздік, көлікті пайдалану, құрылыс жұмыстары, қарумен жұмыс істеу және т.б. қағидалар). Бұл нормаларды сақтамау заңды жауапкершілікке әкеп соғады. Техникалық регламент өнімге және (немесе) олардың өмірлік кезеңі процестеріне қойылатын міндетті талаптарды белгілейтін, Қазақстан Республикасының техникалық реттеу туралы заңнамасына сәйкес әзірленетін және қолданылатын нормативтік құқықтық актінің бір түрі болып табылады.

Қазақстан Республикасы Конституциясының 61-бабының 3-тармағында көрсетілген аса маңызды қоғамдық қатынастардың тізбесі толық емес деп атап өттік. Реттеу саласына заңмен өзге де әлеуметтік және техникалық реттеуіштердің (мораль, ұлттық, іскерлік және кәсіби дәстүрлер мен дет-ғұрыптар, дін, стандарттар, техникалық регламенттер және т.б.) нысанасы болып табылатын басқа да мәселелер жатқызылуы мүмкін. Заңдар «аса маңызды» қоғамдық қатынастарды реттейтіндіктен экономикалық, саяси, әлеуметтік мәдени және басқа да қатынастарды заңнамалық реттеу қажеттілігін анықтау және дұрыс бағалау керек.

Сонымен қатар, ҚР Конституциясында көрсетілген «маңызды қоғамдық қатынастар», «Құқықтық актілер туралы» Қазақстан Республикасының Заңында қолданылатын «біртектес маңызды қоғамдық қатынастарға» және «өзінің сипаты бойынша кешенді қоғамдық қатынастарға» жатады ма?

Заң ең маңызды қоғамдық қатынастарды

реттейтін нормативтік құқықтық актілер түрлерінің бірі ретінде Конституцияда көзделген негіз қалаушы қағидаттар мен нормаларды белгілейді, өз кезегінде, өзінің сипаты мен заңдық күші бойынша ерекшеленетін түрлерге бөлінеді.

Заң түрлерінің бірі кодекс – «Құқықтық актілер туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 8-бабында көзделген біртектес аса маңызды қоғамдық қатынастарды реттейтін құқық нормалары біріктірілген және жүйелендірілген заң болып табылады. 8-бап осындай біртектес маңызды қоғамдық қатынастарға: бюджеттік; азаматтық; азаматтық процестік, неке-отбасы; салық және т.б. жататынын белгілейді. Мұндай «біртектес қоғамдық қатынастардың» барлығы дербес сала ретінде бөлінбесе де, бірақ сол немесе өзге дәрежеде олар жеке және заңды тұлғалардың құқық субъектілігі, азаматтық құқықтары мен бостандықтары, жеке және заңды тұлғалардың міндеттемелері мен жауапкершілігі мәселелерімен қамтылса да не мемлекеттік органдар мен жергілікті өзін-өзі басқару органдарының, мемлекеттік және әскери қызметті ұйымдастыру мен қызметінің негіздері мәселелерімен байланысты болады.

«Құқықтық актілер туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 9-бабында көзделген салаларда (облыстарда) аталған қатынастар өзінің сипаты бойынша кешенді қоғамдық қатынастар болып табылады. Оларға: мемлекеттік мүлік; жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару; білім және ғылым; азаматтық қорғау; тұрғын үй қатынастары; қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу, бақылау және қадағалау; көлік және т.б. салалар жатады. Әңгіме өмір сүрудің түрлі салаларындағы, бірақ тығыз өзара байланысты және жиі тоғысатын қарым-қатынастар туралы болып отыр. Олар шоғырландырылған заңмен реттеледі.

Мысалы, «Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы» Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 23 қаңтардағы № 148 Заңы[7] жергілікті басқару саласындағы қатынастарды реттейді, бұл бюджет пен қаржы, кәсіпкерлікті дамыту, әлеуметтік қамсыздандыру, білім беру және т.б. мәселелер. Осы мәселелердің барлығы жергілікті халықтың мүдделерін қандай да бір дәрежеде қозғайды.

Әрине, осы барлық «біртектес» және «кешенді» қатынастар да «аса маңызды» болып табылады және Қазақстан Республикасы Конституциясының 61-бабының 3-тармағымен қамтылады. Бұл жайлы жоғарыда Қазақстан Республикасы Конституциясының 61-бабының 3-тармағына сәйкес Қазақстан Республикасының Парламенттің өкілеттіліктерінде атап өттік.

Мысалы, егер заттық құқықтар саласында «біртектес маңызды қоғамдық қатынастар» алынса, онда бұл қатынастар 1994 жылғы 27 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексімен реттеледі. Қатынастардың бұл түрі «меншік және өзге де заттық құқықтар режимі» Қазақстан Республикасы Конституциясының 61-бабы 3-тармағының 2) тармақшасында баяндалған.

Жоғарыда айтылғандардың негізінде «аса маңызды қоғамдық қатынастар» өзінің сипаты бойынша кешенді болып табылады, өйткені қоғамдық қатынастардың тек бір ғана түрін қамтумен шектелмейді.

«Құқықтық актілер туралы» 2016 жылғы 6 сәуірдегі № 480-V Қазақстан Республикасы Заңының 1-бабының 5) тармақшасына сәйкес заңға тәуелді нормативтік құқықтық актілерге анықтама берілген.

Осыған байланысты, барлық заңға тәуелді актілер Конституция мен заңдар негізінде қабылдануға және оларға қайшы келмеуге тиіс. Осыған байланысты Президент жарлықтары заң нормаларын кеңейте немесе толықтыра алмайды, сондықтан заңға тәуелді актілердің мақсаты заң нормаларын іске асыруды қамтамасыз ету және құқықтың жаңа нормаларын жасамау болып табылады.

Мәселен, Қазақстан Республикасы Конституциясының 54-бабы 1-тармағының 1) тармақшасынан Парламенттің Палаталардың бөлек отырысында мәселелерді әуелі - Мәжілісте, ал содан кейін Сенатта өз кезегімен қарау арқылы конституциялық заңдар мен заңдар қабылдайды, оның ішінде республикалық бюджетті бекітеді, оған өзгерістер мен толықтырулар енгізеді.

Шынында да, бұл норманы тура түсіндіру Заң шығарушы ғана «Республикалық бюджет туралы» Қазақстан Республикасының Заңына өзгерістер мен толықтырулар енгізуге құқылы дегенді білдіреді.

Сонымен қатар, заң шығарушы төтенше жағдай кезінде шұғыл және жедел шаралар қабылдауды талап ететін бюджеттік құқықтық қатынастардың барлық салаларын «болжай алмайтынын» және толық көлемде реттей алмайтынын ескере отырып, бұл шара Парламент палаталарының заңнамалық өкілеттіктерін шектеу құралы емес, объективті қажеттілігі болып табылады.

Оның үстіне, «Әлеуметтік-экономикалық тұрақтылықты қамтамасыз ету жөніндегі шаралар туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2020 жылғы 16 наурыздағы № 286 Жарлығының 2-тармағының 1) тармақшасын-

[7] *«Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы» Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 23 қаңтардағы N 148 Заңы// http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z010000148_*

да мынадай редакцияны қамтиды: 2. Қазақстан Республикасының Үкіметі: 1) бір ай мерзімде заңнамалық актілерге осы Жарлықты іске асыруға, оның ішінде қажет болған кезде өзге де функцияларды қайта бөлуге бағытталған өзгерістер мен толықтырулар енгізуді көздейтін заң жобасын Қазақстан Республикасының Парламенті Мәжілісінің қарауына енгізсін[8];

Жоғарыда келтірілген заңды фактілерден шығатыны, белгілі бір жағдайларда жарлықтар заңдарға қайшы келмейді, бірақ оның ережелерін жүзеге асыруға ықпал етеді және бюджетті тиімді реттеудің құқықтық тетігі ретінде әрекет етеді.

Төтенше және соғыс жағдайында Президенттің Жарлықтарымен заңдардың мазмұнын толықтыратын, нақтылайтын (егжей-тегжейлі) заңдарды іске асырудың белгілі бір тәсілдері болатын өзге де функциялар жүзеге асырылуы мүмкін деп пайымдаймыз.

Мәселен, Қазақстан Республикасы Конституциясының 44-бабының 16-тармақшасынан келіп шығатыны, республиканың демократиялық институттарына, оның тәуелсіздігі мен аумақтық тұтастығына, саяси тұрақтылығына, азаматтарының қауіпсіздігіне елеулі және тікелей қатер төнген, мемлекеттің конституциялық органдарының қалыпты жұмыс істеуі бұзылған ретте, Премьер-Министрмен және Республика Парламенті Палаталарының Төрағаларымен ресми консультациялардан кейін Республика Парламентіне дереу хабарлай отырып, Қазақстанның бүкіл аумағында және оның жекелеген жерлерінде төтенше жағдай енгізуді, Республиканың Қарулы Күштерін қолдануды қоса алғанда, аталған жағдаяттар талап ететін шараларды қолданады.

Ішкі және сыртқы саясаттың негізгі бағыттарын, сондай-ақ төтенше жағдай шартында проблемаларды жедел шешу қажеттігін айқындайтын Мемлекет басшысының ерекше конституциялық мәртебесі заңнама саласына бір рет шұғыл кіруге жол береді. Мұндай тәжірибе әбден заңды (жол беріледі), өзінің құқықтық табиғаты бойынша заңды және Конституция нормаларын бұзу ретінде қарастырылмауға тиіс.

Президенттің «озық норма шығармашылық» құқығы Қазақстан Республикасы Конституциясының 40-бабының 1-тармағынан қисынды туындайды, оған сәйкес Қазақстан Республикасының Президенті - мемлекеттің басшысы, мемлекеттің ішкі және сыртқы саясатының негізгі бағыттарын айқындайтын, ел ішінде және халықаралық қатынастарда Қазақстанның атынан өкілдік ететін ең жоғары лауазымды тұлға. Конституцияның 40-бабының 2-тармағынан Республиканың Президенті – халық пен мемлекеттік билік бірлігінің, Конституцияның мызғымастығының, адам және азамат құқықтары мен бостандықтарының нышаны әрі кепілі.

Қазақстан Республикасының Президенті бұл жағдайда Заңның қолданылуын жоймайды, өйткені ол мұндай құқыққа ие емес, бірақ Конституцияның кепілі ретінде Қазақстан Республикасы Президентінің адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету мүддесінде бюджет қаражатын неғұрлым тиімді бөлуге бағытталғаны қажетті, оның ішінде норма шығармашылық сипаттағы шаралар қабылдау құқығы болады. Болжанатын, яғни Президенттің норма шығармашылығы саласындағы Конституцияда көзделмеген өкілеттіктерінің болуы Қазақстан Республикасы Президенті антының мәтінінен де туындайды.

Бұл Мемлекет басшысына жоғары лауазымды тұлға ретінде тән және саяси тәжірибенің қажеттіліктеріне негізделген.

Сондықтан заңнамалық олқылықтарды заңға тәуелді актімен толықтыру, ең алдымен, әлеуметтік-экономикалық орындылыққа және тиісті заңнамалық реттеудің болмауына байланысты.

Парламент кез келген жағдайда республикалық бюджеттің атқарылуы саласындағы бақылау функцияларын сақтайды, өйткені Конституцияның 53-бабының 2) тармақшасына сәйкес Парламент Палаталардың бірлескен отырысында Үкімет пен Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есеп комитетінің республикалық бюджеттің атқарылуы туралы есептерін бекітеді. Үкіметтің республикалық бюджеттің атқарылуы туралы есебін Парламенттің бекітпеуі Парламенттің Үкіметке сенімсіздік білдіргенін көрсетеді.

Баяндалғанның негізінде, Қазақстан Республикасы Конституциясының 61-бабының 2-тармағына сәйкес бірінші кезекте Қазақстан Республикасының Бюджет кодексіне, «Төтенше жағдай туралы» және «Республикалық бюджет туралы» Қазақстан Республикасының заңдарына мынадай норманы көздей отырып, толықтыруларға бастамашылық жасау қажеттілігі ұсынылады: «адам және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қорғау үшін Қазақстан Республикасының Президенті төтенше немесе соғыс жағдайындағы Қазақстан Республикасы заңнамасындағы олқылықтарды жою мақсатында, Қазақстан Республикасы Конституциясының баптарына сәйкес Қазақстан Республикасы Парламентінің палаталарын заңнамалық бекіту құқығын сақтай отырып, заң актілерін қабылдауға құқылы».

[8] *«Әлеуметтік-экономикалық тұрақтылықты қамтамасыз ету жөніндегі шаралар туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2020 жылғы 16 наурыздағы № 286 Жарлығы// http://adilet.zan.kz/kaz/docs/U2000000286*

Қорытылай келе, аса маңызды қоғамдық қатынастарды заңнамалық реттеу қазіргі заманғы құқықтық мемлекеттің құрамдас бөлігі және әкімшілік басқару еркіндігінің кепілі болып табылады. Сондықтан Конституцияның 61-бабы 3-тармағы Парламент пен оның Палаталарының құзыретіне жататын мәселелердің аса маңызды тізбесін белгілейді.

Алайда, заңнамалық практика көрсеткендей, бұл тізбе «аса маңызды қоғамдық қатынастар» саласына жататын заңнамалық реттеудің өзге де салаларын қамтымайды. Осыған байланысты Конституцияның 61-бабы

3-тармағының нормасы заң шығару функциясы шеңберінде кеңейтілуі мүмкін заңнамалық реттеудің шартты шектерін айқындайды. Сонымен қатар, норма құқықтық жүйенің серпінділігіне байланысты барлық маңызды қоғамдық қатынастарды қамти алмайды, көрсете алмайды және реттей алмайды. Бірақ заңнамалық реттеудің өзге де мәселелерін Конституция нормаларымен жүйелі байланыста қарау Парламентке және оның Палаталарына өзінің заң шығару функциясын кеңейтуге мүмкіндік береді.

Сонымен бірге, заңнамада «аса маңызды қоғамдық қатынастарға» ненің жататынына қатысты түсіндірулердің болмауы Парламент пен оның Палаталарының құзыреті проблемасын өзектендіреді. Бұл санат Заңда нақты ресми түсіндіруді және одан әрі заңнамалық айқындауды қажет етеді деп пайымдаймыз.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. *Конституция Республики Казахстан. Научно-практический комментарий. – Алматы: Раритет, 2015. – 536 с.*

2. *Жанузакова Л.Т. Проблемы разграничения функций и полномочий органов власти в Республике Казахстан в рамках реализации принципа разделения власти // Актуальные проблемы современной науки. Мат. МНПК, посв.75-лет. д.ю.н., профессора Жалаири О.Ш. и 25-летию Евразийской юридической академии имени Д.А. Кунаева. – Алматы, 2017. – С.90-96*

3. *Хропанюк В.Н. Теория государства и права. - М., 2008. – 384 с.*

REFERENCES

1. *Konstitucija Respubliki Kazahstan. Nauchno-prakticheskij kommentarij. – Almaty: Raritet, 2015. – 536 s.*

2. *Zhanuzakova L.T. Problemy razgranichenija funkcij i polnomochij organov vlasti v Respublike Kazahstan v ramkah realizacii principa razdelenija vlasti // Aktual'nye problemy sovremennoj nauki. Mat. MNPK, posv.75-let. d.ju.n., professora Zhalairi O.Sh. i 25-letiju Evrazijskoj juridicheskoj akademii imeni D.A. Kunaeva. – Almaty, 2017. – S. 90-96*

3. *Hropanjuk V.N. Teorija gosudarstva i prava. - M., 2008. – 384 s.*